

til at bestemme megen fremtidig læsning af Nancy. Allerede af den grund at teksten er den første boglange studie, der vier sig Nancys endnu relativt ukendte værk. Bogen må dog ikke forveksles med det, den indledningsvist giver sig ud for at være, nemlig en "beskeden introduktion" til Nancy værk. Den giver hverken en overordnet introduktion til Nancys værk eller en mere detaljeret introduktion til enkelte af værkerne. I det mindste ikke hvis man forstår introduktion som en "beskeden" fremlægning af et værks eksplicitte teser.

En af bogens styrker er snarere dens originale åbning af Nancys tekster via fremlæsningen af en marginal figur, "le toucher", som omdrejningspunktet for Nancys værk. Skønt Derrida primært læser Nancys tidlige tekster, da bogen er en genskrivning af en artikel allerede skrevet og trykt i 1992, synes analysen også at gælde for Nancys seneste tekster, hvor begrebets betydning ikke er blevet mindre. Ikke desto mindre kan man stille sig skeptisk overfor udsagnet, at *Le toucher*, Jean-Luc Nancy følger "den bedste ledetråd" til en læsning af Nancys værk i dag, idet denne læsning bl.a. medfører en reduktion eller ignorering af fællesskabstanken, der eksplicit har udfoldet sig som et centralt punkt i Nancys tekster de seneste to årtier.

Ligeledes synes en anden af bogens styrker på samme tid at udgøre bogens svage - eller rettere irriterende - moment. Idet Derrida bogen igennem forsøger at røre Nancy, og røre ham med takt, dvs. uden at røre, tilføjer han tematisering af følesansen

et performativt aspekt, således at skellet mellem form og indhold ikke kan opretholdes. Det irriterende er imidlertid, at den tematiserede berøring uden berøring - skønt nok så nødvendig - forbliver umulig i praksis. Tekstens forsøg på at sammenpasse form og indhold må således på grund af indholdet nødvendigvis blive en ujævn og til tider frustrerende oplevelse for læseren, hvilket Derrida ikke er uvidende om. Hvorvidt bogen opfattes som genial eller unødvendigt vanskelig afhænger derfor mindre af pointerne i bogen end af læserens temperament. Uanset temperament synes det dog fornuftigt for nye Nancy interesserede i første omgang at læse Nancy selv, frem for at læse Derridas bog som den introduktion den aldrig rigtig bliver, og så læse *Le toucher*, Jean-Luc Nancy senere, når man har behov for og lyst til en udfordrende læsning af Nancys forfatterskab.

Jesper Lohmann

Barndommen

Hugh Cunningham, *Børn og barndom* - i den vestlige verden efter 1500, oversat af Ib Høj Hansen, Forlaget Klim, 2000, 254 sider, 285 kr.

Phillip Ariès satte for alvor gang i afsøgningen af barndommens historie i 1960 med bogen *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime* (dansk oversættelse i udvalgt 1982 *Barndommens historie*). Han interesserede sig for forskydninger i ideen om fami-

lien snarere end familien som realitet. Blandt andet derfor blev bogen bedre modtaget i socialhistoriske kredse end i historiske. Gennem 60'erne og 70'erne dannede dette holdnings-perspektiv udgangspunktet for flere studier i barndom. 80'ernes forskning udmærkede sig ved at forskyde opmærksomheden fra kulturhistoriske brudflader over imod den kontinuitet, der viser sig for det antropologiske og økonomiske blik; familiestrategi og husstandsøkonomi var kodeord for denne rational choice optik.

Hugh Cunningham kan langt hen af vejen læses som en genoptagelse af Ariès' perspektiv, for så vidt som han er pinligt bevidst om, at viden om børns faktiske vilkår altid går omkring barndommens kulturhistorie. Dvs. dagbøger, opdragelsesvejledninger, malerier, arkitektur osv.. Men bogen er først og fremmest en grundig diskussion af de sidste 30-40 års forskning, der forsøger at afveje studiet af barndommens holdningshistorie med de demografiske og økonomiske data, som rent faktisk er tilgængelige. Den løbende dialog med forskningshistorien giver Cunningham en stærk kildekritisk bevidsthed, men samtidig mister han noget af den nærhed til primærkilderne, som var så karakteristisk for Ariès' mere usystematiske stil. Børn og barndom er ikke et galleri for tidligere tiders kuriositeter, men snarere en vægtning mellem det prægnante eksempel og den kritiske selvrefleksion.

Ariès udgangspunkt var, at "I middelaldersamfundet ... eksisterede barn-

domsfølelsen ikke." (Barndommens historie, s. 158) Til og med det tolvte århundrede blev børn ikke afbilledet på middelalderkunsten; de var fremstillet som små voksne i en offentlighed, der endnu ikke var afskærmet af kernefamiliens intimitet. Børnene trådte omtrent direkte fra den spæde alder, hvor barnet var "kæle-objekt" ind i en læreperiode, der optog dem i den fælles virkelighed. One-size-fitts-all. Det afgørende knæk skete ifølge Ariès i 1500-tallet og 1600-tallet med udbredelsen af den moraliserende og disciplinerende opdragelse. Skolen blev efterhånden forbeholdt børn og skabte langsomt en større bræmme mellem børne- og voksenliv.

Cunningham tager afstand fra skildringen af middelaldersamfundet som fællesskabets tid, men tendensen mod en udspaltning af de to verdner kan ikke nægtes. Børn og barndom koncentrerer sig imidlertid om perioden efter år 1500. Perioden fra renaissancehumanismen over reformation og modreformation bliver stående som disciplinerings tid. Specielt den protestantiske forestilling om "åndeliggørelsen af husstanden", dvs. familien som et mikrokosmos af kirke og stat, giver stof til tesen om samtidigheden af kernefamilie, skole og barndom. Den øgede kontrol i både skole og hjem, går hånd i hanke med familiens gradvise afskærmning fra det offentlige rum. Mængden af opdragelsesbøger, katekismer og skolereglementer henvendt til husstandens fader viser hvordan opdragelse ikke længere kunne overlades til sædvanen, men måtte stilles under skarp moralsk kontrol. Det er

mere problematisk med en sammenkædning af skolens og familiens fremvækst i den katolske tradition; her kunne ægteskabet stå i direkte modsætning til den kristne frelse. Jesuiterskolerne tenderede imod at blive erstatninger for familien og dens utilstrækkeligheder.

I det 18. århundrede skete der et skift fra bekymringen om barnets åndelige sundhed til en sekulariseret opmærksomhed omkring det individuelle barns udvikling. Locke og Rousseau stod som ideologiske milepæle i den diskussion, som blev mulig for over- og middelklasse familien. Mens Locke viderefører traditionen om den gode vanedannelse i en mere individorienteret retning, så grundlægger Rousseau forestillingen om, at barndommen skulle have en værdi i sig selv løsrevet fra hvad den er forberedelsen til; barndom og natur kobles sammen. Herfra er den en lige linie til romantikkens ønske om, at barndommens kvaliteter skulle lade sit guddommelige lys skinne ind i voksenverdenen. Børn burde være lykkelige ikke moralske dydsmønstre. Første halvdel af det tyvende århundrede var derimod præget af barndommens videnskabeliggørelse.

Men spørgsmålet er hvor stor sammenhængen var mellem det ideologiske lag og børns faktiske virkelighed. Den tidligere husstandsøkonomiske og demografiske forskning har næsten sat en rød streg over de litterære kilder: Bønder læste ikke opdragelsesvejledninger. Det har imidlertid forskubbet perspektivet således, at børn næsten kun kunne figurere som økonomisk

byrde eller mulig indtjeningskilde i en rational choice kalkule. Cunninghams simple pointe er imidlertid, at økonomisk interesse og barndomsfølelse ikke udelukker hinanden. Ydermere er der flere engelske kilder fra det 16. årh., som tyder på, at bondefamilien ofte først benyttede børns fulde arbejdskraft i de sene teenageår.

Et af de store brud i børns faktiske virkelighed placerer Cunningham ikke overraskende ved industrialiseringen. Fabrikarbejdet betød overgang fra sæsonarbejde til helårsarbejde, ophøret af den gradvise indlemmelse i arbejdsmarkedet og ikke mindst en adskillelse fra forældrene i arbejdsdagen. Det var også industrialiseringens overdrevne udnyttelse af børnenes arbejdskraft, der efterhånden tvang staten til at gribe ind med fattigforsorg og skolegang. Den enevældige centralmagt så skolen som opdragelse til nationalt sindede og produktive borgere. I det sekstende og syttende århundrede lå initiativet hos først kirkerne og senere hos lægfolk.

Cunningham har et interessant afsnit om Børns redning, ca. 1830 til ca. 1920. Den afgørende pointe er, at børn i den periode ikke blot reddes af hensynet til statens fremtidige arbejdskraft og barnets frelse. Det der skulle reddes var barnets nydelse af barndommen. Her beskriver han, hvordan filantroper fra middelklassen med deres romantiske forestillinger om barndom mødte ”børn uden barndom”. Arbejderklassens børn og specielt gadebørnene var ikke afskærmede fra voksenverdenen, således som idealet om den beskyttede barndom krævede det. Men

omkring århundredeskiftet skete der en professionalisering af filantropernes arbejde samtidig med, at skolegangen blev gjort obligatorisk overalt i den vestlige verden. I 1924 blev en børnerettighedsdeklaration accepteret af Folkeforbundet, hvori børn ophørte med at være børn i det øjeblik de fik arbejde. At børn i begyndelsen af det tyvende århundrede ophører med at være et økonomisk aktiv for familien, ser Cunningham som den væsentligste forandring, der er foregået i hele barndommens historie. Forældre hentede nu først og fremmest emotionel glæde hos børnene. Når børn i dag forsikres i USA, så er det ikke mod tabt arbejdsfortjeneste, men mod tabet af emotionel værdi.

Det, der var essensen i barndomsvisionen fra begyndelsen af århundredet, var opretholdelsen af børnenes forsørgelsesafhængighed underforældreautoritetens beskyttende fane. Imidlertid er forældreautoriteten over århundredet langsomt aftaget, og børn har fået stadig tidligere adgang til voksenverdenen. Børneopfostring er i langt højere grad end tidligere århundreder blevet et spørgsmål om forhandling mellem forælder og barn. Men hvor sammenblanding af de to verdener i middelalderen delvist var betinget af barnets arbejdskraft, så forbliver børn i dag uproduktive i forhold til familieøkonomien.

Ariès kunne uden at ryste på hånden beskrive barndommens historie som uddifferentieringen af barn og voksenverden. Hans noget nostalgiske skildring af middelalderssamfundets store

fællesskab var farvet af irritationen over 1950'ernes lukkede kernefamilie. Cunninghams og vores samtid er præget af en helt anden skrøbelig familiestruktur, der ikke længere kan ses som en direkte følge af historien. Det betyder ikke, at tidligere barndomsforestillinger er sat ud af spillet, men der er ikke længere en entydig rollemodel for opdragelsen og familiestrukturen. Netop derfor er der brug for Cunninghams nøgterne vurderinger.

Børn og barndom vidner om forfatterens enorme overblik over forskningsfeltet og er alt i alt et godt stykke intellektuelt arbejde, men dialogen med sekundærlitteraturen tager desværre også tit pladsen fra de anskuelige eksempler af levet liv. Børn og barndom slutter karakteristisk for Cunningham med følgende konstatering: ”Det særegne ved den sidste del af det tyvende århundrede, og roden til så megen forvirring og angst omkring barndom, er, at en offentlig debat, der hævder, at børn er personer med så vide beføjelser, at de har ret til autonomi, er i modstrid med reminiscenserne af den romantiske forestilling om, at barnets rettighed består i at være barn. Implikationen af det første er en sammensmeltning af den voksnes og barnets verden og det andet opretholdelsen af en adskillelse.”

Henrik Sørensen